DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 19 juni 2008 *

I mål C-219/07,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av Raad van State (Belgien) genom beslut av den 16 april 2007, som inkom till domstolen den 27 april 2007, i målet

Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW,

Andibel VZW

mot

Belgische Staat,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Rosas samt domarna J.N. Cunha Rodrigues (referent), J. Klučka, P. Lindh och A. Arabadjiev,

* Rättegångsspråk: nederländska.

generaladvokat: V. Trstenjak,
justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 16 april 2008,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW, genom R. Portocarero, advocaat,

— Andibel VZW, genom P. Calus, advocaat,

— Belgiens regering, genom L. Van den Broeck, i egenskap av ombud, biträdd av J.-F. De Bock, advocaat,

— Nederländernas regering, genom C. Wissels, M. de Mol och Y. de Vries, samtliga i egenskap av ombud,

— Sveriges regering, genom A. Kruse, A. Falk och S. Johannesson, samtliga i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom B. Stromsky och M. van Beek, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 30 EG och rådets förordning (EG) nr 338/97 av den 9 december 1996 om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av handeln med dem (EGT L 61, 1997, s. 1)

2 Begäran har framställts vid prövningen av två ansökningar om ogiltigförklaring av kunglig förordning av den 7 december 2001 om fastställande av förteckningen över djur som får innehas (arrêté royal du 7 décembre 2001 fixant la liste des animaux qui peuvent être détenus, *Moniteur belge* av den 14 februari 2002, s. 5479) (nedan kallad den kungliga förordningen), som framställts vid Raad van State av Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW (Nationella rådet för djuruppfödare och djurvänner (ideell förening)) respektive Andibel VZW, en ideell förening vars medlemmar är näringsidkare som är verksamma inom sektorn för handel med fåglar, sällskapsdjur och tillbehör till dessa.

Tillämpliga bestämmelser

Gemenskapslagstiftningen

3 Skäl 3 i förordning nr 338/97 har följande lydelse:

”Bestämmelserna i denna förordning påverkar inte medlemsstaternas möjligheter att vidta eller upprätthålla strängare åtgärder i enlighet med fördraget, särskilt beträffande innehav av exemplar av de arter som omfattas av denna förordning.”

4 I artikel 1 i förordning nr 338/97 föreskrivs följande:

”Syftet med denna förordning är att skydda arter av vilda djur och växter och säkerställa deras bevarande genom kontroll av handeln med dem, i enlighet med de bestämmelser som fastställs i följande artiklar.

Denna förordning skall tillämpas under iakttagande av de mål, principer och bestämmelser som återfinns i den konvention som definieras i artikel 2.”

5 Artikel 2 i förordningen innehåller följande definitioner:

”…

b) konventionen: konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter (CITES)

…

s) art: en art, en underart eller någon av deras populationer,

t) exemplar: varje levande eller dött djur eller levande eller död växt av de arter som upptagits i bilagorna A–D, eller varje del eller derivat därav, som ingår i andra varor eller inte, och varje annan vara beträffande vilken det av medföljande dokument, förpackningen, märkningen eller etiketten eller av någon annan omständighet framgår att det är fråga om delar eller derivat av djur eller växter av dessa arter, utom om dessa delar eller produkter särskilt har undantagits från tillämpningen av bestämmelserna i denna förordning eller bestämmelserna i den bilaga där den berörda arten har upptagits genom en hänvisning till detta i de berörda bilagorna.

Som exemplar betraktas ett exemplar av en art som upptagits i bilagorna A–D om exemplaret är ett djur eller en växt eller utgör en del av eller ett derivat av ett djur eller en växt och vars åtminstone ena ’förälder’ tillhör en art som upptagits i bilagorna. Om ’föräldrarna’ upptagits i olika bilagor, eller om bara den ena arten upptagits i en bilaga, skall bestämmelserna i den mest restriktiva bilagan

tillämpas. När det är fråga om hybridväxter skall, om den ena 'föräldern' upptagits i bilaga A, bestämmelserna i den mest restriktiva bilagan tillämpas endast om detta särskilt angivits vid artnamnet i bilagan.

u) handel: införsel till gemenskapen, inklusive införsel från havet, export och reexport från gemenskapen, och användning, omflyttning och överlåtelse inom gemenskapens utbredningsområde, inklusive inom en medlemsstat, av de arter som omfattas av bestämmelserna i denna förordning,

…"

6 Artikel 3 i förordningen har följande lydelse:

"1. Bilaga A innehåller

a) de arter som upptagits i bilaga I till konventionen och beträffande vilka medlemsstaterna inte har avgivit någon reservation,

b) varje art,

i) som är eller kan bli föremål för efterfrågan för användning inom gemenskapen eller för den internationella handeln och som antingen hotas av utrotning eller är så sällsynt att all handel, även i lägsta tänkbara omfattning, skulle äventyra artens överlevnad,

eller

ii) som tillhör ett släkte beträffande vilket de flesta av arterna, eller som utgör en art beträffande vilken de flesta underarterna, upptagits i bilaga A i enlighet med de kriterier som fastställs under [punkt] a eller b i och beträffande vilka upptagandet i bilagan är nödvändigt för att garantera ett effektivt skydd av dessa taxa.

2. Bilaga B innehåller

a) de arter som upptagits i bilaga II till konventionen, förutom de som upptagits i bilaga A, och för vilka medlemsstaterna inte har avgivit någon reservation,

b) de arter som upptagits i bilaga I till konventionen och som har blivit föremål för en reservation,

c) varje annan art som inte upptagits i bilagorna I och II till konventionen

i) som är föremål för internationell handel av sådan omfattning att den kan äventyra

— dess överlevnad eller överlevnaden av populationer i vissa länder,

eller

— bevarandet av den totala populationen på en nivå som överensstämmer med dess roll i de ekosystem den tillhör,

eller

ii) där det för att kunna garantera en effektiv kontroll av handeln med exemplar av sådana arter är nödvändigt att den återfinns i bilagan på grund av likheten med andra arter som är upptagna i bilagorna A och B,

d) arter beträffande vilka det har fastställts att införandet av levande exemplar till gemenskapens naturliga miljö utgör ett ekologiskt hot mot gemenskapens inhemska arter av vilda djur och växter.

3. Bilaga C innehåller

a) arter som upptagits i bilaga III till konventionen, förutom de som återfinns i bilaga A eller B, och för vilka medlemsstaterna inte har avgett någon reservation,

b) arter som upptagits i bilaga II till konventionen och som har blivit föremål för en reservation.

4. Bilaga D innehåller

a) arter som inte upptagits i bilagorna A–C och som importeras till gemenskapen i sådan omfattning att övervakning är befogad,

b) arter som upptagits i bilaga III till konventionen och som har blivit föremål för en reservation.

5. När bevarandestatusen för arter som omfattas av denna förordning gör det berättigat att låta dem upptas i någon av bilagorna till konventionen, skall medlemsstaterna bidra till de nödvändiga ändringarna."

7 I artikel 8 i förordningen föreskrivs följande:

"1. Det är förbjudet att köpa, att erbjuda sig att köpa, att förvärva för kommersiella ändamål, att för kommersiella ändamål för allmänheten förevisa, att använda i vinstsyfte och att försälja, att inneha för försäljning, att saluföra eller att för försäljning transportera exemplar av de arter som upptagits i bilaga A.

2. Medlemsstaterna kan förbjuda innehav av exemplar särskilt vad gäller levande djur av de arter som anges i bilaga A.

…

5. De förbud som anges i punkt 1 skall också tillämpas på exemplar av de arter som upptagits i bilaga B, utom då den behöriga myndigheten i den berörda medlemsstaten har övertygats om att exemplaren har förvärvats och, om de har sitt ursprung utanför gemenskapen, att de har införts i enlighet med gällande lagstiftning för bevarande av vilda djur och växter.

6. De behöriga myndigheterna i medlemsstaterna har rätt att sälja de exemplar som upptagits i bilagorna B–D och som har förverkats med stöd av denna förordning, under förutsättning att exemplaren inte på detta sätt direkt återställs till den fysiska eller juridiska person från vilken de förklarades förverkade, eller som deltog i överträdelsen. Dessa exemplar får då behandlas som om de hade förvärvats lagligen."

Den nationella lagstiftningen

8 Artikel 3a i lagen av den 14 augusti 1986 om djurskydd och djurs välbefinnande (loi du 14 août 1986 relative à la protection et au bien-être des animaux, *Moniteur belge* av den 3 december 1986, s. 16382) (nedan kallad lagen om djurs välbefinnande), som infördes genom artikel 3 i lag av den 4 maj 1995 (*Moniteur belge* av den 28 juli 1995, s. 20360), har följande lydelse:

"1. Det är förbjudet att inneha djur som inte hör till någon av de arter eller kategorier som anges i en av Konungen fastställd förteckning. Denna förteckning påverkar inte lagstiftningen om skydd för hotade djurarter.

2. Med undantag från punkt 1 får djur som hör till andra arter eller kategorier än de som Konungen föreskrivit innehas

1) i djurparker,

2) i laboratorier,

3) a) av enskilda, under förutsättning att de kan styrka att djuren innehades redan innan den i denna artikel omnämnda förordningen trädde i kraft; sådana bevis behöver inte framläggas för avkomman till dessa djur, förutsatt att den befinner sig hos den första ägaren,

b) av enskilda som godkänts av den minister som har ansvar för jordbruksfrågor, efter rekommendation från den sakkunnigkommitté som avses i artikel 5.2 andra stycket,

Konungen föreskriver förfarandet för tillämpning av bestämmelserna i a och b. Han kan därutöver fastställa särskilda villkor för innehav och identifikation av där avsedda djur,

4) av veterinärer, om djuren tillhör tredje man och innehas tillfälligt för veterinärmedicinsk vård,

5) av djurhem, beträffande tillfälliga vistelser för djur som har beslagtagits, övergetts eller påträffats utan att det varit möjligt att identifiera ägaren,

6) i djurhandeln, förutsatt att djuren innehas under en kortare tid och att ett skriftligt avtal först har ingåtts med en sådan fysisk eller juridisk person som avses i 1, 2, 3 b och 7, och

7) av cirkusar eller kringresande utställningar.

3. Oavsett undantagen i punkt 2 kan Konungen förbjuda vissa av de i punkt 2 angivna fysiska och juridiska personerna att inneha djur som hör till de av honom föreskrivna arterna och kategorierna.”

9 Genom artikel 1 i den kungliga förordningen förskrevs att artikel 3a i lagen om djurs välbefinnande skulle träda i kraft den 1 juni 2002 beträffande däggdjur. Genom artikel 2 i samma förordning fastställdes förteckningen över de däggdjur som får innehas och genom artiklarna 3–5 i denna antogs de tillämpningsbestämmelser som avses i artikel 3a.2 mom. 3 andra stycket i lagen. Den kungliga förordningen ändrades genom kunglig förordning av den 22 augusti 2002 (*Moniteur belge* av den 25 september 2002, s. 43346), genom vilken det infördes en avgift för enskilda som ansöker om tillstånd för att få inneha däggdjur som inte är upptagna i förteckningen över arter som får innehas (artikel 1) och förteckningen utvidgades så att antalet berörda arter uppgick till 46 stycken (artikel 2).

Tvisterna vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

10 Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW och Andibel VZW anförde vid den nationella domstolen att den kungliga förordningen, jämförd med lagen om djurs välbefinnande, leder till ett absolut förbud mot att från andra medlemsstater

importera, samt inneha och bedriva handel med, däggdjursarter som inte anges i den så kallade positiva förteckningen, som finns i en bilaga till den kungliga förordningen, och att ett sådant förbud strider mot förordning nr 338/97 och fördraget, särskilt artikel 30 EG.

11 Den nationella domstolen ansåg att den kungliga förordningen får till följd att inte något däggdjur som inte hör till de arter som anges i denna förteckning får innehas i Belgien, förutom i de fall som anges i artikel 3a.2 i lagen om djurs välbefinnande. Det råder enligt den domstolen ingen tvekan om att en sådan förordning påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

12 Mot denna bakgrund beslutade Raad van State att förklara målet vilande och att ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

”1) Ska artikel 30 [EG], läst för sig eller jämförd med … förordning … nr 338/97 …, tolkas så att ett förbud mot import av eller handel med djur, som införts för att genomföra artikel 3a.1 i lag … om … djurs välbefinnande, inte är motiverat beträffande däggdjur som importeras från en annan medlemsstat i Europeiska unionen och som hör till [bilaga] B, C eller D i denna förordning eller inte nämns i förordningen, när dessa däggdjur innehas i den medlemsstaten enligt lagstiftningen där och denna lagstiftning är förenlig med bestämmelserna i förordningen?

2) Utgör artikel 30 EG eller förordning nr 338/97 hinder för att tillämpa bestämmelser i en medlemsstat enligt vilka, på grundval av gällande lagstiftning om djurs välbefinnande, all kommersiell användning av exemplar är förbjuden, utom beträffande exemplar som uttryckligen anges i denna nationella lagstiftning, när målet att skydda dessa arter i den mening som avses i artikel 30 EG kan uppnås på ett lika effektivt sätt genom åtgärder med mindre begränsande verkan på handeln inom gemenskapen?”

Prövning av tolkningsfrågorna

13 Den nationella domstolen har ställt sina två frågor, som ska undersökas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artiklarna 28 EG och 30 EG, ensamma eller i förening med förordning nr 338/97, utgör hinder för att tillämpa en sådan nationell lagstiftning som den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, enligt vilken förbudet mot att importera, inneha och bedriva handel med däggdjur av andra arter än de som uttryckligen anges i denna lagstiftning tillämpas på däggdjursarter som inte anges i bilaga A till nämnda förordning.

14 Det ska genast påpekas att bestämmelserna i förordning nr 338/97, enligt skäl 3, inte påverkar medlemsstaternas möjligheter att vidta eller upprätthålla strängare åtgärder i enlighet med fördraget, särskilt beträffande innehav av exemplar av de arter som omfattas av samma förordning.

15 I artikel 176 EG föreskrivs vidare att skyddsåtgärder som, i likhet med förordning nr 338/97, antas enligt artikel 175 EG inte ska hindra någon medlemsstat från att behålla eller införa strängare skyddsåtgärder, vilka ska vara förenliga med fördraget (se dom av den 23 oktober 2001 i mål C-510/99, Tridon, REG 2001, s. I-7777, punkt 45).

16 Av beslutet om hänskjutande framgår att det, enligt den lagstiftning som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, endast är sådana däggdjur som hör till de arter som anges i den förteckning som utgör bilaga I till den kungliga förordningen som får innehas, importeras till eller bli föremål för handel i Belgien, förutom i de fall som anges i artikel 3a.2 i lagen om djurs välbefinnande.

17 Tolkningsfrågorna avser det förbud mot import, innehav och handel med däggdjur som införts genom den omtvistade lagstiftningen endast i den mån det tillämpas på de däggdjursarter som anges i bilaga B, C eller D i förordning nr 338/97 eller på dem som inte omfattas av förordningens tillämpningsområde.

18 Förordning nr 338/97 innehåller inte något allmänt förbud mot att importera eller bedriva handel med andra arter än de som avses i bilaga A till förordningen.

19 Vad särskilt avser förbudet mot kommersiell användning av exemplar av de arter som anges i bilaga B till förordning nr 338/97, har domstolen tidigare slagit fast att detta utgör en strängare skyddsåtgärd i den mening som avses i artikel 176 EG (domen i det ovannämnda målet Tridon, punkt 49). Detsamma gäller beträffande exemplar av de arter som har upptagits i bilagorna C och D till samma förordning, eftersom förordningen inte innehåller någon uttrycklig bestämmelse som innefattar ett allmänt förbud mot kommersiell användning av dessa arter. Samma bedömning gör sig i ännu högre grad gällande beträffande exemplar av arter som inte omfattas av förordningen. Det har nämligen inte vidtagits någon harmoniseringsåtgärd på gemenskapsnivå som innebär förbud mot kommersiell användning av exemplar av dessa arter.

20 Eftersom den kungliga förordningen får till följd att exemplar av arter som inte anges i bilaga A till förordning nr 338/97 som huvudregel inte får importeras till, innehas eller bli föremål för handel i Belgien, utgör den kungliga förordningen en strängare lagstiftning än denna förordning. Den ska följaktligen undersökas mot bakgrund av artikel 28 EG.

21 Sådana bestämmelser som de som är aktuella i målet vid den nationella domstolen tillämpas på exemplar från en annan medlemsstat. De kan följaktligen hindra handeln inom gemenskapen i den mening som avses i artikel 28 EG (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Tridon, punkt 49).

22 En bestämmelse i en medlemsstats lagstiftning enligt vilken det är förbjudet att utan ett föregående godkännande släppa ut i handeln, införskaffa, utbjuda, exponera eller saluföra, inneha, bereda, transportera, sälja, överlåta mot vederlag eller kostnadsfritt, importera eller använda varor ska nämligen anses utgöra en åtgärd med motsvarande verkan som kvantitativa importrestriktioner i den mening som avses i artikel 28 EG (se, för ett liknande resonemang, särskilt dom av den 17 september 1998 i mål C-400/96, Harpegnies, REG 1998, s. I-5121, punkt 30).

23 Domstolen har även slagit fast att en lagstiftning, enligt vilken det för saluföring av vissa varor krävs att dessa först har upptagits i en ”positiv förteckning”, medför att saluföringen av dessa varor blir svårare och dyrare och hindrar följaktligen handeln mellan medlemsstaterna (se, för ett liknande resonemang, särskilt dom av den 5 februari 2004 i mål C-24/00, kommissionen mot Frankrike, REG 2004, s. I-1277, punkt 23).

24 Även om den lagstiftning som är i fråga i målet vid den nationella domstolen hindrar den fria rörligheten för varor, har den, enligt den belgiska regeringen, ett legitimt mål, nämligen välbefinnandet hos djur i fångenskap. Lagstiftningen grundar sig på uppfattningen att innehav av däggdjur endast kan accepteras i ett begränsat antal fall, med hänsyn till däggdjurens fysiologiska och etologiska minimibehov. Nämnda regering har i detta hänseende påpekat att om det, med hänsyn till dessa behov, framgår att exemplar av en viss däggdjursart inte kan innehas av vem som helst utan att deras välbefinnande äventyras, får de inte upptas i den positiva förteckningen. Handel med dessa däggdjur får följaktligen inte bedrivas, med förbehåll för undantagsbestämmelserna i artikel 3a.2 i lagen om djurs välbefinnande. Nämnda lagstiftning är således motiverad med hänsyn till skyddet av de berörda djurens hälsa och liv.

25 Enligt den belgiska regeringen står den omtvistade lagstiftningen dessutom i proportion till det eftersträvade målet. För det första har det genom lagstiftningen inte införts ett totalförbud mot import av dessa djur. Enligt artikel 3a.2 i lagen om djurs välbefinnande får nämligen exemplar av andra arter eller kategorier än de som har upptagits i den förteckning som utgör bilaga I till den kungliga förordningen innehas, bland annat av djurparker, laboratorier, cirkusar och kringresande utställningar, men även av enskilda som godkänts av den minister som är behörig i fråga om djurskydd

samt i djurhandeln, förutsatt att ett skriftligt avtal först har ingåtts med en sådan fysisk eller juridisk person som avses i en av ovannämnda kategorier.

26 För det andra upprättades den positiva förteckningen efter det att det nationella rådet för djurs välbefinnande hade fastställt objektiva kriterier, bland annat på grundval av bidrag från vetenskapsmän och sakkunniga. Dessa kriterier är följande. För det första ska det vara lätt att vaka över djuren och de ska kunna hysas med iakttagande av deras grundläggande fysiologiska, etologiska och ekologiska behov. För det andra får de varken ha en aggressiv natur eller i övrigt utgöra en särskild fara för människors hälsa. För det tredje får de inte höra till de arter beträffande vilka det finns tydliga uppgifter som visar att exemplaren sedan de har rymt ut i naturen har kunnat leva vidare där och, av det skälet, utgöra ett ekologiskt hot. För det fjärde ska det upprättas bibliografiska uppgifter om deras innehav. Om de uppgifter eller upplysningar som finns tillgängliga beträffande lämpligheten av att inneha exemplar av en art är motsägelsefulla, ska tveksamheter komma djuret till godo.

27 I detta hänseende erinrar domstolen för det första om att skyddet av djurs välbefinnande utgör ett legitimt mål av allmänintresse vars betydelse bland annat har tagit sig uttryck i medlemsstaternas antagande av protokollet om djurskydd och djurens välfärd, vilket fogats till fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen (EGT C 340, 1997, s. 110). Domstolen har vid flera tillfällen även tagit fasta på gemenskapens intresse för djurhälsa och djurskydd (se dom av den 17 januari 2008 i de förenade målen C-37/06 och C-58/06, Viamex Agrar Handel och ZVK, REG 2008, s. I-69, punkterna 22 och 23 och där angiven rättspraxis).

28 Det ska för det andra erinras om att enligt artikel 30 EG ska artiklarna 28 EG och 29 EG inte hindra sådana förbud eller restriktioner som bland annat grundar sig på intresset av att skydda människors och djurs hälsa och liv, förutsatt att sådana förbud eller restriktioner inte utgör ett medel för godtycklig diskriminering eller innefattar en förtäckt begränsning av handeln mellan medlemsstaterna. Domstolen har slagit fast att skyddet av djurs hälsa och liv är ett grundläggande krav som erkänns i gemenskapsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 maj 1999 i mål C-350/97, Monsees, REG 1999, s. I-2921, punkt 24).

29 När det gäller risken att exemplaren sedan de har rymt ut i naturen har kunnat leva vidare där och, av det skälet, utgöra ett ekologiskt hot ska det för det tredje erinras om att det av fast rättspraxis framgår att restriktioner för den fria rörligheten för varor kan grundar sig på sådana tvingande krav som miljöskydd (se dom av den 14 juli 1998 i mål C-341/95, Bettati, REG 1998, s. I-4355, punkt 62, och av den 12 oktober 2000 i mål C-314/98, Snellers, REG 2000, s. I-8633, punkt 55).

30 Enligt proportionalitetsprincipen, som ligger till grund för den sista meningen i artikel 30 EG, är medlemsstaternas möjlighet att förbjuda import av djur från andra medlemsstater, där de lagligen saluförs, visserligen begränsad till vad som är nödvändigt för att uppnå det legitima skyddsmål som eftersträvas (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Harpegnies, punkt 34). När denna princip tillämpas i ett sådant sammanhang som det som avses i målet vid den nationella domstolen ska emellertid de berörda arternas särskilda beskaffenhet samt de intressen och krav som det har erinrats om i punkterna 27–29 i förevarande dom beaktas.

31 Det förhållandet att en medlemsstat har infört bestämmelser som är mindre stränga än de som tillämpas i en annan medlemsstat innebär inte i sig att de senare bestämmelserna är oproportionerliga och därmed oförenliga med gemenskapsrätten. Att en medlemsstat har valt ett annat skyddssystem än det som har antagits i en annan medlemsstat påverkar inte i sig bedömningen av om bestämmelserna på området är nödvändiga och proportionerliga (se bland annat dom av den 1 februari 2001 i mål C-108/96, Mac Quen m.fl., REG 2001, s. I-837, punkterna 33 och 34).

32 Ett system med negativ förteckning, som består i att förbudets tillämpningsområde begränsas till att endast avse de däggdjursarter som finns upptagna i förteckningen, skulle, till skillnad från vad sökandena i målet vid den nationella domstolen har anfört, kunna vara otillräckligt för att uppnå det mål som avser skyddet och iakttagandet av de intressen och krav som det har hänvisats till i punkterna 27–29 i förevarande dom. Ett sådant system skulle kunna innebära att så länge en däggdjursart inte är upptagen i nämnda förteckning får exemplar av denna art innehas fritt trots att det inte har gjorts någon vetenskaplig utvärdering som innebär att det är säkerställt att innehavet inte innebär någon risk för skyddet av nämnda intressen och krav (se

analogt dom av den 12 juli 2005 i de förenade målen C-154/04 och C-155/04, Alliance for Natural Health m.fl., REG 2005, s. I-6451, punkt 70).

33 Av domstolens rättspraxis följer emellertid att en sådan nationell lagstiftning som den som avses i målet vid den nationella domstolen, enligt vilken det för innehav av däggdjur krävs att de arter som dessa tillhör först har upptagits i en positiv förteckning, vilken även tillämpas för exemplar av arter som lagligen får innehas i andra medlemsstater, endast är förenlig med gemenskapsrätten om flera villkor är uppfyllda (se analogt bland annat dom av den 16 juli 1992 i mål C-344/90, kommissionen mot Frankrike, REG 1992, s. I-4719, punkterna 8 och 16, och domen i det ovannämnda målet kommissionen mot Frankrike, punkt 25).

34 För det första ska upprättandet av en sådan förteckning liksom senare ändringar av denna grunda sig på objektiva och icke-diskriminerande kriterier (se, för ett liknande resonemang, bland annat dom av den 23 september 2003 i mål C-192/01, kommissionen mot Danmark, REG 2003, s. I-9693, punkt 53).

35 Nämnda lagstiftning ska vidare innehålla föreskrifter om ett förfarande som gör det möjligt för de berörda att få nya däggdjursarter upptagna i den nationella förteckningen över tillåtna arter. Förfarandet ska vara lättillgängligt, vilket förutsätter att det finns uttryckliga bestämmelser härom i en rättsakt med allmän giltighet, och det ska kunna avslutas inom rimlig tid. Om förfarandet leder fram till ett avslag, vilket ska motiveras, ska avslagsbeslutet dessutom kunna överklagas till domstol (se analogt bland annat domen av den 16 juli 1992 i det ovannämnda målet kommissionen mot Frankrike, punkt 9, och domen av den 5 februari 2004 i det ovannämnda målet kommissionen mot Frankrike, punkterna 26 och 37).

36 Slutligen får de behöriga administrativa myndigheterna avslå en ansökan om att en däggdjursart ska upptas i nämnda förteckning endast om innehavet av exemplar av denna art medför en verklig risk för skyddet eller iakttagandet av de intressen och krav som det har hänvisats till i punkterna 27–29 i förevarande dom (se analogt bland

annat domen av den 16 juli 1992 i det ovannämnda målet kommissionen mot Frankrike, punkt 10, och domen av den 5 februari 2004 i det ovannämnda målet kommissionen mot Frankrike, punkt 27).

37 De behöriga myndigheterna får under alla omständigheter avslå en ansökan om att en art ska upptas i förteckningen över de däggdjur som får innehas endast efter en grundlig utvärdering av den risk som innehavet av exemplar av arten i fråga medför för skyddet av de intressen och krav som det har hänvisats till i punkterna 27–29 i förevarande dom. Utvärderingen ska grunda sig på de senaste och mest tillförlitliga internationella vetenskapliga rönen (se analogt bland annat domen i det ovannämnda målet Alliance for Natural Health m.fl., punkt 73).

38 Om resultaten av genomförda undersökningar inte är så fullständiga, övertygande eller exakta att det är möjligt att med säkerhet fastställa förekomsten eller omfattningen av den eventuella risken, men det likväl är sannolikt att det skulle uppstå en verklig skada för människors eller djurs hälsa eller för miljön om risken förverkligades, är det enligt försiktighetsprincipen motiverat att vidta restriktiva åtgärder.

39 När det sedan gäller sådana undantag som föreskrivs i artikel 3a.2 i lagen om djurs välbefinnande, kan det noteras att dessa inte får leda till att inhemska varor gynnas, vilket skulle utgöra en godtycklig diskriminering eller en förtäckt begränsning med avseende på varor som importeras från andra medlemsstater (se bland annat dom av den 16 december 1980 i mål C-27/80, Fietje, REG 1980, s. 3839, punkt 14).

40 Vad särskilt avser sådana villkor som dem i artikel 3a.2 mom. 3 b och mom. 6) i lagen om djurs välbefinnande som avser enskildas eller djurhandelns innehav av däggdjursarter som inte anges i den förteckning som finns i en bilaga till den kungliga förordningen, ska det prövas huruvida sådana villkor grundar sig på sakliga skäl och inte

går utöver vad som är nödvändigt för att säkerställa de mål som eftersträvas med den nationella lagstiftningen som helhet betraktad.

41 Det kan således konstateras att bedömningen av huruvida sådana bestämmelser som dem i målet vid den nationella domstolen är proportionerliga och, i synnerhet, huruvida det eftersträvade målet skulle kunna uppnås genom åtgärder som påverkar handeln inom gemenskapen i mindre utsträckning i detta fall inte kan utföras utan kompletterande uppgifter om nämnda bestämmelser och om genomförandet av dem. Bedömningen av de fastställda kriterierna och deras tillämpning, omfattningen av undantagen i artikel 3a.2 i lagen om djurs välbefinnande samt de villkor som kännetecknar förfarandet för upptagande i förteckningen, såsom dess tillgänglighet och möjligheterna att överklaga ett beslut att avslå en ansökan om upptagande, förutsätter att det görs en konkret undersökning på grundval av bland annat de olika texter som ska tillämpas, praxis och vetenskapliga studier. Det ankommer på den nationella domstolen att göra denna undersökning (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Tridon, punkt 58).

42 Mot bakgrund av det föregående ska de frågor som har ställts besvaras enligt följande. Artiklarna 28 EG och 30 EG utgör, ensamma eller i förening med förordning nr 338/97, inte hinder för att tillämpa en sådan nationell lagstiftning som den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, enligt vilken förbudet mot att importera, inneha och bedriva handel med andra däggdjursarter än de som uttryckligen anges i denna lagstiftning tillämpas på däggdjursarter som inte anges i bilaga A till nämnda förordning, såvida inte skyddet eller iakttagandet av de intressen och krav som det har hänvisats till i punkterna 27–29 i denna dom kan uppnås på ett lika effektivt sätt genom åtgärder med mindre begränsande verkan på handeln inom gemenskapen.

43 Det ankommer på den nationella domstolen att pröva

— huruvida upprättandet och senare ändringar av den nationella förteckningen över de däggdjursarter som får innehas grundar sig på objektiva och icke diskriminerande kriterier,

— huruvida det föreskrivs ett förfarande som gör det möjligt för de berörda att få däggdjursarter upptagna i denna förteckning, huruvida förfarandet är lättillgängligt och kan avslutas inom rimlig tid och, om förfarandet leder fram till ett avslag, vilket ska motiveras, huruvida avslagsbeslutet kan överklagas till domstol,

— huruvida de behöriga administrativa myndigheterna får avslå en ansökan om att en däggdjursart ska upptas i nämnda förteckning eller om beviljande av ett individuellt undantag för innehav av exemplar av arter som inte anges i förteckningen, endast i de fall då innehavet av exemplar av de berörda arterna medför en verklig risk för skyddet av ovannämnda intressen och krav, och

— huruvida de villkor som föreskrivs för innehav av exemplar av däggdjursarter som inte anges i samma förteckning, såsom villkoren i artikel 3a.2 mom. 3 b och mom. 6) i lagen om djurs välbefinnande, grundar sig på sakliga skäl och inte går utöver vad som är nödvändigt för att säkerställa de mål som eftersträvas med den nationella lagstiftningen som helhet betraktad.

Rättegångskostnader

44 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

Artiklarna 28 EG och 30 EG utgör, ensamma eller i förening med rådets förordning (EG) nr 338/97 av den 9 december 1996 om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av handeln med dem, inte hinder för att tillämpa en sådan nationell lagstiftning som den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, enligt vilken förbudet mot att importera, inneha och bedriva handel med andra däggdjursarter än de som uttryckligen anges i denna lagstiftning tillämpas på däggdjursarter som inte anges i bilaga A till nämnda förordning, såvida inte skyddet eller iakttagandet av de intressen och krav som det har hänvisats till i punkterna 27–29 i denna dom kan uppnås på ett lika effektivt sätt genom åtgärder med mindre begränsande verkan på handeln inom gemenskapen.

Det ankommer på den nationella domstolen att pröva

— **huruvida upprättandet och senare ändringar av den nationella förteckningen över de däggdjursarter som får innehas grundar sig på objektiva och icke diskriminerande kriterier,**

— **huruvida det föreskrivs ett förfarande som gör det möjligt för de berörda att få däggdjursarter upptagna i denna förteckning, huruvida förfarandet är lättillgängligt och kan avslutas inom rimlig tid och, om förfarandet leder fram till ett avslag, vilket ska motiveras, huruvida avslagsbeslutet kan överklagas till domstol,**

— **huruvida de behöriga administrativa myndigheterna får avslå en ansökan om att en däggdjursart ska upptas i nämnda förteckning eller om beviljande av**

ett individuellt undantag för innehav av exemplar av arter som inte anges i förteckningen, endast i de fall då innehavet av exemplar av de berörda arterna medför en verklig risk för skyddet av ovannämnda intressen och krav, och

— **huruvida de villkor som föreskrivs för innehav av exemplar av däggdjursarter som inte anges i samma förteckning, såsom villkoren i artikel 3a.2 mom. 3 b och mom. 6 i lagen av den 14 augusti 1986 om djurskydd och djurs välbefinnande, i dess lydelse enligt lag av den 4 maj 1995, grundar sig på sakliga skäl och inte går utöver vad som är nödvändigt för att säkerställa de mål som eftersträvas med den nationella lagstiftningen som helhet betraktad.**

Underskrifter